Gyvenvietės vidurinėje dalyje aptiktas sluoksnis su narviška ir virveline keramika, gintaro, kaulo ir rago dirbiniais greičiausiai priklauso III tūkstantmečio pr.m.e. paskutiniam ketvirčiui.

Tyrinėto ploto Š dalies sluoksnis su virveline keramika, titnago inventoriumi, akmeniniais dirbiniais skirtinas vėlyvajam neolitui ir datuotinas III-II tūkstantmečių pr.m.e. riba.

Algirdas Girininkas

PAKRETUONĖS 3-ČIA GYVENVIETĖ

Pakretuonės 3-čia gyvenvietė Kretuono archeologinės ekspedicijos aptikta ir pradėta tyrinėti 1986 m. Gyvenvietė yra Švenčionių rajono Švenčionėlių apylinkėje, 1 km į Š nuo Pakretuonės kaimo, V Kretuono ežero ir dešiniame Kretuonos upelio krante, 100 m nuo jos ištakos iš Kretuono ežero, miške, 49 miško kvartalo ŠR kampe. Gyvenvietė yra prie brastos per Kretuono upelį, pirmoje ežero ir upės terasoje. 100 m į V nuo gyvenvietės yra Vilniaus-Daugpilio geležinkelis. Dabar tai nežymi kalvelė miške. Jos absoliutinis aukštis nuo jūros lygio - 199,2 m. 1986 m. MAII čia ištyrė 64 m^2 plotą. Gyvenvietės kultūrinis sluoksnis - rusvas smėlis yra tuoj po miškožemiu. Jo storis 15-40 cm.

Gyvenvietėje aptikta dviejų tipų pastatų liekanų (pav. 1) . Pirmasis pastatas - pusiau žeminė. Jos sienų kontūrai - tamsi juosta atsidengė tuojau pat, nuėmus miškožemį, - ovalios formos. Pastatas orientuotas ŠR-PV kryptimi, nuo ŠP ašies nukrypstant 15°. Sienų storis siekė 48-52 cm. Jos buvo, matyt, iš statmenai sukaltų kuolų. Būsto asla buvo 120-125 cm nuo kultūrinio sluoksnio paviršiaus pastato išorėje. 130-135 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus patalpos pakraščiu atsidengė 2 eilės akmenų, kurie, matyt, rėmė sienas. Vidinėje pastato da-

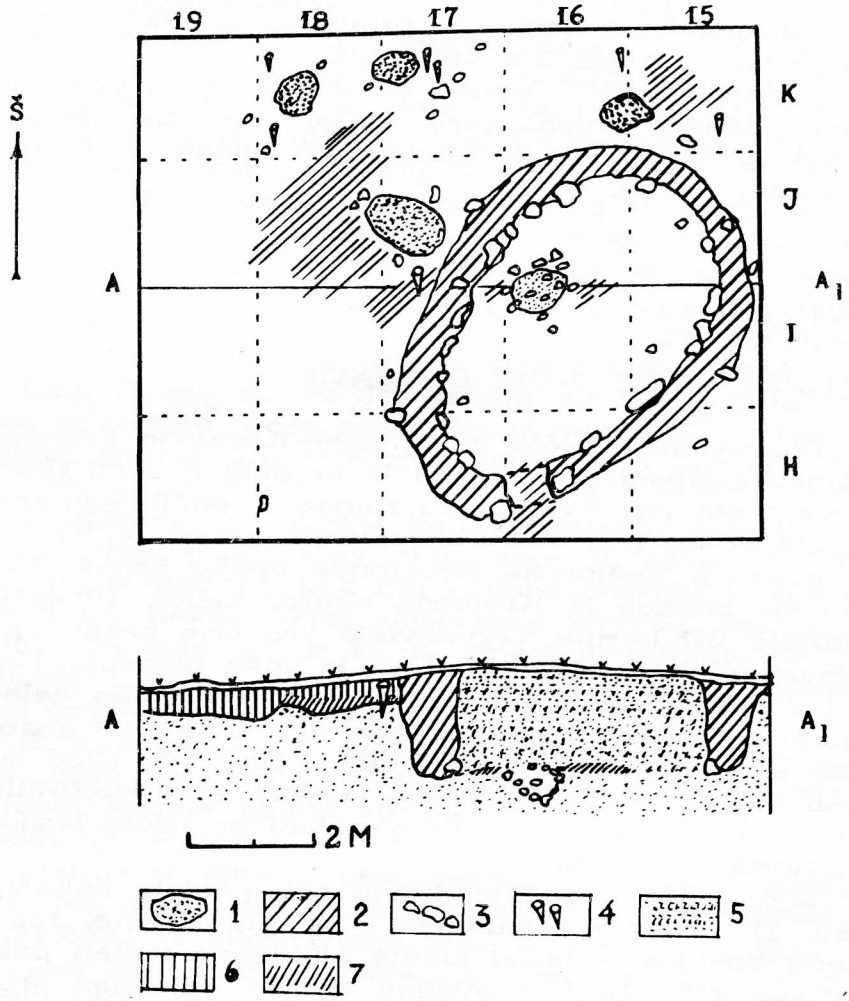

1 pav. Pakretuonės 3-čia gyvenvietė. Pastato pėdsakai: 1 - židiniai, 2 - sienų kontūrai, 3 - akmenys, 4 - kuolų likučiai, 5 - smėlis su degėsiais, 6 - kultūrinis sluoksnis, 7 - degėsiai

lyje 30 ir 80 cm gylyje pastebėtos dvi 0,3-0,4 cm storio tamsesnių juostų horizontalios eilės. 129 cm nuo paviršiaus atsidengė židinys, kuris buvo ŠV pastato dalyje. Židinys pjūvyje ovalios formos, nuo buvusio pastato aslos 48 cm įgilintas į gruntą, o dugnas išgrįstas skaldytais akmenimis. Pietinėje pastato pusėje sienos nesusijungia, matyt, čia būta įėjimo. Tarpas tarp juostų galų - 95 cm. Prie įėjimo 122-130 cm gylyje pastebėta tamsi dėmė. Pjūvyje ji plokščio dubens formos. Jos ilgis ŠP kryptimi 120 cm, RV - 55 cm.

Į ŠR ir ŠV nuo pastato rasti 4 židiniai. Šalia trijų židinių aptiktos nusmailintų medinių kuolų ir kieto, 6-8 cm storio, rusvo sluoksnio liekanos. Matyt, čia būta antžeminių pastatų su židiniais.

Pastato viduje ir išorėje surinkta 686 titnaginiai dirbiniai, tipologiniu požiūriu vienalaikiai. Jie koncentravosi apie 4 antžeminių pastatų židinius ir apie pusiau žeminėje esantį židinį. Tarp dirbinių buvo: 1 kateliš, 4 peilių ašmenėliai iš plačių ir vidutinio dydžio skelčių, 44 grandukai, kurių dauguma pagaminti iš nuoskalų, 13 kombinuotų dirbinių (peiliai-rėžtukai, šoniniai grandukai, gremžtukai), 7 strėlių antgaliai: 2 trapecijos ir 5 lancetai, 43 gremžtukai, kurių dauguma iš nuoskalų, 5 mikrorėžtukai, 4 pjūkleliai, 2 pirminės skeltės nuo skaldytinių, 1 peilio ašmenėliai iš ilgos siauros skeltės, 7 grąžteliai, 24 mikroašmenėliai medžioklės ir žvejybos įrankiams, 4 drožiamieji peiliai (medžiui), 1 yla, 3 peiliai (mėsai), 7 skeltės be utilizacijos požymių, 5 skeltės su utilizaciniu retušu, 13 nuoskalų be utilizacijos, 8 nuoskalos su utilizaciniu retušu, 2 nenustatytų dirbinių fragmentai, 12 skaldytinių ir likusi skalda.

Daugumas titnaginių dirbinių skirti kaulo ir rago apdirbimui. Po to eilės tvarka eina odos, medžio, akmens apdirbimui skirti įrankiai. Titnago žaliava, iš kurios pagaminti dirbiniai, dviejų rūšių. Vieni - rusvos spalvos iš Volgos aukštupio (nustatyta jų cheminė sudėtis), kiti - nuo Neries upės atodangų.

Gyvenvietėje aptiktos 67 puodų šukės. Puodai

priklauso Narvos kultūros (Piestinios tipo) viduriniojo etapo pradžiai. Molio masėje yra kapotų ir išdegusių augalų, puodai ornamentuoti mažai (tik vienas puodo pakraštėlis negilių duobučių eilute).

Pakretuonės 3-čia gyvenvietė pagal inventorių datuotina III tūkstantmečio pr.m.e. pirmąja puse ir priklauso Narvos kultūros viduriniajam etapui.

Algirdas Girininkas

ŽEIMENIO EŽERO 1-MA GYVENVIETĖ

Žeimenio ežero 1-mą gyvenvietę aptiko 1977 m. MA II archeologijos skyriaus žvalgomoji ekspedicija. Gyvenvietė yra Švenčionių rajono Švenčionėlių apylinkėje, 3 km į ŠV nuo Pakretuonės kaimo R Žeimenio ežero krante, 250 m į ŠR nuo Kretuonos upės žiočių pirmoje viršsalpinės upės ir ežero terasoje. Salpos nuo ežero pusės nėra. Terasos nuo ežero pusės aukštis 7 m. Gyvenvietė yra Pakretuonės miško 29 kvartale. Įsteigus Lietuvos TSR nacionalinį parką, gyvenvietės teritorijoje įrengta apmokama turistų poilsiavietė. Apsaugoti ją nuo turistų nebeįmanoma, todėl 1986 ir 1987 m. ji buvo tyrinėjama. Per abu sezonus ištirtas 300 m^2 plotas.

Kultūrinio sluoksnio storis (rusvas smėlis) tyrinėtame plote nevienodas. Storiausias jis centrinėje ir V tyrinėto ploto dalyje, kur siekia 40-45 cm. Gyvenvietėje aptikti 5 židiniai. 4 iš jų įleisti į gruntą nuo 22 iki 61 cm. Visi apversto netaisyklingo kūgio formos. Išsiskiria židinys 4. Jau nuimant viršutinį pilką žemės sluoksnį, esantį virš kultūrinio sluoksnio, atsidengė 2 netaisyklingi akmenų vainikai - vienas kito viduje. Vidinio skersmuo 60-70 cm, išorinio - 90 cm. Vidinio vainiko akmenų ratas neištisas: Š ir ŠV dalyje yra tarpai. Išorinis akmenų ratas uždaras. 6-24 cm skersmens akmenys sudėti vienas šalia kito, o išoriniame kai kur akmenys už-